

KALK KAO ODRAZ HIP-HOP KULTURE U TEKSTOVIMA DJEČAKA

Cijenjene sudionice, sudionici, gošće i gosti!

Predstaviti ću vam lingvistički rad o umjetnosti, ali ne o književnosti kojom se lingvisti rađe bave, već o glazbi, i to onoj s najviše teksta. Riječ je o hip-hopu, kulturno-glazbenom pravcu nastalom u SAD-u u kasnim sedamdesetima 20. stoljeća. Često se kaže da je dio subkulture, tj. kulture ulice, pa će lingvisti u njemu promatrati jezik ulice, žargon. Stoga se odmah na početku ispričavam što moj govor neće biti primjeren prigodi, jer će neki primjeri sadržavati psovke.

Žargon o kojemu govorim je splitski urbani govor, predstavljen u tekstovima hip-hop skupine Dječaci. U osebnom jezičnom izrazu ovih glazbenika istaknut ću riječi i fraze koje su nastale pod engleskim utjecajem. To su posuđenice, tj. anglizmi (npr. *hip-hop*) i kalkovi ili prevedenice engleskih riječi (npr. *kmica*) ili fraza (*riječ gore*). Doslovnim prevođenjem riječi Dječaci prevode i hip-hop kulturu, ali i globalnu internet kulturu.

Sama riječ hip-hop je posuđenica. Skovao ju je 1978. Cowboy iz skupine Grandmaster Flash and the Furious 5. Dolazi od riječi *hip* iz afroameričkoga žargona, a znači „moderno“, dok je *hop* engleska riječ iz općeg leksika koja znači „skok“ odnosno „skočiti“ (oblikom može biti i imenica i glagol, ovisno o položaju u rečenici). U hrvatski je jezik preuzeta posuđenica koja je prema Enciklopedijskom rječniku indeklinabilna (iako se u nekim okružjima može deklinirati, npr. *povijest hip-hopa*). Hip-hop stoji za kulturu, dok se samo pjevanje, tj. govorenje rimovanih stihova zove *rep*, što je posuđenica od eng. *rap* izvorno "brzo govoriti", posvjedočeno još u 16. stoljeću. U hrvatskome je posuđenica tvorbeno plodna, pa postoji glagol *repati* (kod Dječaka: *repam dok između raja i pakla ne puknu mostovi; Kraljevi, Drama*) i druge riječi poput *repanje*, *reper*, *reperski*, npr. *mi repamo*, *svi repaju svirepa sranja*, *Liu Kang, Drama*. Riječ *sranje* promijenila je svoje značenje, pa ne znači "fekalije" već poprma opće značenje kakvo ima npr. imenica *stvar*. Kod Dječaka je nalazimo u naslovima *Meko sranje na Drami* i *Leteće sranje na Istini*. Isto je i s riječju *govno*; i ona je po uzoru na pomak značenja u engleskoj riječi *shit* s tabu značenja na općenito, a čak i pozitivno: *vaše govno je već viđeno, vidi naše govno nikad ga nisi vidio, The govno, Drama*.

Američka hip-hop tradicija duga je trideset godina i hrvatska, upola kraća, pod njenim je izravnim utjecajem. Dakako da hip-hop postoji i drugdje, ali njegovi korijeni su u crnačkim četvrtima i bandama koje su na ulici kratile vrijeme repajući, tj. govoreći pjesme ili se natječući u slobodnom stilu (eng. *freestyle*). To je vrsta *repanja* u kojoj MC nema zadan tekst koji izgovara, nego na licu mjesta improvizira stihove nižući što više rima. U hip-hop kulturi ovo je najviši oblik izražavanja i često se razni umjetnici nalaze i odmjeravaju svoj *freestyle*. To se naziva i *battle* (eng. "bitka"), a pobjednik je onaj koji je svojim umijećem zadivio veći broj promatrača. Jedan od Dječaka, Vojko Vručina, poznat je kao majstor *fristajla*, a na youtubeu se mogu naći snimke njegovih *fristalova*, npr. *Šta ti znaš o tome*. U hrvatskome jeziku ne postoji prevedenica engleske riječi, ali u žargonu je posuđenica *fristajl* vrlo učestala i tvorbeno plodna (od nje se tvore i glagoli, pa možemo reći *fristajlam*): *osam godina prije albuma fristajlali na ulici, godinu nakon albuma fristajlamo u ludnici, Maci, Istina*.

Predstavimo Dječake: to su Zloglasni Zondo, Ivo Sivo i spomenuti Vojko Vručina. Imaju i druga imena, što je pomodno u hip-hop svijetu. Vojko se tako nekad javlja kao Nebu, Zondo se zvao i Mr. Beba, Chozen 1 i Mediter, a Drugi se naziva i Ivo Sivo. Izdali su dva albuma kratkih naziva *Drama* i *Istina*, a Vojko je u suradnji s protucentom AC3PO-om izdao i mini-album (EP, eng. *extended play*, a ne LP *long play*) pod naslovom *Kuje i laseri*. U originalnoj postavi Dječaka bio je i Kid Rađa, ali on samo gostuje na albumima pjesmama *Truba* na *Drami* i *Med* na *Istini*, a ima vers i na *Noćnoj pjesmi* na *Drami*, *Šljivi* na *Kujama i laserima* i *Maciju* na *Istini*. Osim njega, na albumima gostuju i tvrđi likovi, kako su opisani u naslovu *Krek kuće*: Papi Batina, Komfort D, Alejuandro Buendija i Vuk Oreb te Magellano i Batman 3000 na *Kujama i laserima*, General Two i drugi na *Istini*, kao i pjevačice (npr. Ines Grgurinović) i gosti poput Predsjednika Dječaka koji pjeva neke refrene ili DJ-a koji su sudjelovali u izradi glazbene podloge. Spotove Dječaka radi kreativna agencija *x!x!* Nakon *Drame* Dječaci počinju na koncertima nastupati s bendom, dok studijski još uvijek djeluju uz matrice, tj. semplove (*semp* - od eng. *sample* što je skraćeno za *sample of music* "glazbeni isječak"). Pjesme se mogu i *semplirati*. Dječaci u pjesmi *Na kraju dana* na *Drami* sempliraju Jinxe, pjesmu *Sve se jednom mora vratiti: ništa nije zauvijek i zauvijek je sve*, a AC3PO i Vojko na *Kujama i laserima* u pjesmi *Bacam rime* sempliraju youtube zvijezdu, voditelja vijesti koji nije mogao izgovoriti ime sela i lupio *iz pičke materine*. Sempliranje je vrlo važno jer se njime iskazuje određena čast, privrženost ili poznavanje onoga što se citira, a u hip-hopu je vrlo često.

Jezično je važno promotriti i podrijetlo svakoga od *Dječaka*: Ivo je Splitsanin iz obitelji koja je nekoliko generacija u gradu; Vojko je podrijetlom iz Dalmatinske zagore (na *Kujama i laserima* navodi to u rimi: *Vojko Vručina, čovjek iz Knina*, a i inače često spominje Zagoru), a Zondo je iz Zagreba došao na studij u Split, a po završetku je ostao i svoju ljubav prema gradu izložio u ovoljetnom hitu *Dalmacija: 7 godina mi sjena liže ovaj beton, ja sam samo lutak, ovaj grad je gepetto, a ovi ljudi su svi dio mene čak iako vole mislit da ja nisam dio njih*. Netočno je *Dječake* nazivati splitsko-zagrebačkom skupinom, jer je i treći član Splitsanin, samo ne rodnom. Njegovi zagrebački korijeni reflektirat će se u njegovom idiolektu, ali ovdje ionako fokus nije na fetivom splitskom govoru (osim možda u pjesmi *Evala s Istine* koja je na kvaziotočkom dijalektu), već na žargonu i njegovoj otvorenosti posuđenicama. Zondo govori miješanim zagrebačko-splitskim urbanim dijalektom (koji je splitski po tome što tamo živi), kakvim se služe i drugi doseljenici iz Zagreba u Split. Paralelno, splitski doseljenici u Zagreb govore splitsko-zagrebačkim. I jedni i drugi u govoru imaju velik broj posuđenica iz engleskog, jer je otvorenost inovacijama u prirodi žargona. Na *Istini* je izašla i pjesma *ZGB* na kvazi-zagrebačkom dijalektu.

U hip-hop kulturi reperi se mogu zvati i majstori ceremonije, MC-i. I ova riječ je posuđenica, i to vrlo učestala u dječačkim rimama: *za mrtve MC-je ne lijevamo alkohol po pločniku, Dinamit, Drama* ili *MC Vojko Vručina, jedan takav Vojko čuči u svima, H323, Drama*. Kao ni bez MC-a, hip-hop ne postoji bez DJ-a, tj. sempla, *beata* ili barem *beatboxa*. *Beatboxing* je proizvodnja glazbe govornim aparatom. Naziv dolazi od *beat* "udar" i *box* "kutija", kao u *jukebox*. Pjesme Dječaka imaju glazbenu podlogu pa nema *beatboxinga*, ali u izradi semplova i bitova surađuju s DJ-ima, npr. DJ Bronson ili Vrh Implant iz kolektiva Loopjunkies ili već spomenuti AC3PO koji je suautor *Kuja i lasera*.

Hip-hop nije samo glazbeni, već i kulturni pravac, i to ulični, pa ne čudi što se uz njega razvio i poseban način plesa, *break dancing*, ili što se likovna umjetnost iz galerija preselila na zidove zgrada. Crtanje grafita bilo je za crnačku srednju i nižu klasu kraja 20. stoljeća znak protesta, a za neke druge klase toga vremena znak nekulture. Vrijeme je pokazalo vrijednost

grafita, a jedan od suradnika Dječaka, Vuk Oreb, poznat je i kao crtač grafita, što se u žargonu nekad naziva *writer* od engleskog "pisati" s pomakom značenja koji je nastupio već u engleskom. Ono što je najlakše u hip-hopu prepoznati je moda: veoma široka, vrećasta (eng. *baggy*) odjeća koju u pjesmi *Truba* spominje i Kid Rađa: *ne nosim ništa osim šire robe, gubin na visini zbog prevelike gobe*; zatim marame i šilterice, majice s kapuljačama (eng. *hoodie*, za koje se u žargonu koristi sufiksalna poluprevedenica *hudica* – na engleski korijen *hood*-dodan je hrvatski sufiks *-ica*) i uza sve to i nakit od pravog ili umjetnog zlata (tzv. *bling* onomatopejski "sjaj"). U pjesmi *Verbalni ratnik* na *Kujama i laserima* nalazimo *bling blingaš sa lancima, bang-bangaš sa crncima*. Dječaci ne nose uvijek hudice, a Zondo se u *Dalmaciji s Istine* predstavlja kao *kroner sa bocom obučen u baloner kao John Cusack*, a na *Afteru u zatvoru* s istog albuma Vojko kaže *napeti smo svakoj lijepoj ženi jer smo ka Kanye West mi odjeveni*. Moda ne definira Dječake, ali se oni na nju osvrću, bila ona dio njihove hip-hop kulture ili ne.

Ni *crnci* iz njihovih tekstova nemaju tamnu boju kože. Njihovi *crnci* ili *kmice* njihovi su prijatelji, što je preuzeto iz engleskoga žargona u kojemu se riječ *nigger*, tabu-riječ s pogrđnim značenjem, koristi s pozitivnim konotacijama. Postoji i riječ *whigger* (< *white* „bijel“ + *nigger* „crnčuga“) za bijelce koji se oblače kao crnci ili žele biti crni. Dječaci često rabe prevedenicu značenja npr. *moje kmice na kmice ispaljuju hice, Krek kuća, Drama*. Ni riječ *bitch* ne mora biti pogrđan naziv za ženu, već općenit. Dječaci idu i dalje, pa se npr. Vojko u *Krek kući* igra sinonimima: *kuju plesnen, drolju trisnen, tučen pičke, deren se na kurve ka Hitler*. I tabu riječi za genitalije u žargonu gube svoje prvo značenje i semantički se pune prema kontekstu. Riječ za ženski spolni organ može biti i zgodna žena, i bilo koja žena, ali i plašljiva osoba, kukavica. Tako je i s riječju za muški spolni organ koja se čuje u refrenu *Debla* na *Istini*, ali i na mnogim drugim pjesmama. Izraz *moj kurac* može značiti i "ne vjerujem", isto kao što je *kurac* u splitskom žargonu znači "nije". Tabu riječ preuzima ulogu negacije. U žargonu su tabu riječi vrlo česte, čak i kada nisu u svom prenesenom značenju. Nalazimo hrvatske psovke: *jebem ti boga, moj sjaj je neponovljiv, ako te ne spomenem znači ne postojiš, Kraljevi, Drama*, ali i prevedene psovke, tj. kombinacije: *jebem ti mamu, mamu ti jebem, mamojebena glazba za bebe, H323, Drama*. Uz *mamojebena* od eng. *motherfucking* nalazimo i *mamojebač* što dokazuje da je riječ u žargonu tvorbeno plodna, ali i posuđenicu *madafaka*, jer je žargon otvoren posuđivanju. Osim psovki, Dječaci kalkiraju i druge engleske fraze pa nalazimo: *riječ gore četnici nam hakiraju semafore, Kuje i laseri* od engleskog *word up* kojim se izražava slaganje, zatim konstrukcije s riječju *ikad* na posljednjem mjestu: *najveći avion ikad upravo slijeće, Kraljevi, Drama*; pa čak i prevedenice koje se u hrvatskome rjeđe čuju: *flešajte dabrove* na *The govnu* na *Drami* od engleskog *flash bevers* gdje su obje riječi s pomaknutim značenjem: *flash* i *flešati* znači "na trenutak pokazati golo tijelo", a *dabar* je još jedna riječ za ženski spolni organ; ili primjerice *trčimo ulice* od *running the streets* "vladati, upravljati ulicama", kao u *running a company* "upravljati firmom". Mogu se prevesti i cijele rečenice: *kako ti se sviđaju te jabuke* < eng. *how do you like those apples* u značenju "što misliš" u *Verbalnom ratniku* na *Kujama i laserima*. Osim toga, Dječaci u tekstovima imaju i neprevedene engleske fraze: ***Big up! Big up!*** *Bigamija bejbe* ili *stavim low gravity i bacim bananu* (iz igrice *Worms*) u pjesmi *H323* na *Drami*, *dica pišu thug life kemijskom po drobu, Dinamit, Drama* ili čitave stihove: *everybody in the club get dippy, the black, the white, even the gipsy, The govno, Drama*.

Nije samo engleski jezik u dječaćkom hip-hop žargonu, nego i engleska kultura. Spominju Chucka Norrisa, Johnnija Deppa, Britney, 50 centa, Weezija, Lil Waynea, Beatles i druge, kao i fiktionalne likove Rockyja, Sherlocka, Batmana, Janeway... Spominju i hrvatske poznate: Severinu, Nikolinu Pišek, Ivu Jerković, Zlatka Galla, Sanju Doležal, Ivu Sanadera i

mnoge druge. Dotiču se i stvarnog i nestvarnog svijeta koji nije nužno dio hip-hop kulture, ali ga Dječaci u nju smještaju.

Hip-hop je prožet kriminalom, a njegova tematika prostitucijom, drogama i ubojstvima. Tako je i u Dječaka. Vuk Oreb u *Krek kući repa: tenkom preko kvarta snimam kurve sa topa, pajkan me štopa zbog pet tona dopa*. Pajkan je policajac, u tekstovima nazvan i *svinja* (prema eng. *pig*), *guba*, *pandur* ili zbirno *pandurija*. U žargonu su nazivi za policiju vrlo šaroliki, pa i u engleskom osim *pig* možemo čuti, npr. *50*. *Dop* je ulični naziv za heroin, a naziva se i *žuto*, *pura* ili samo *igla* pa čak i *žlica* (*BIC upaljači ispod žlice, Krek kuća, Drama*). Kokain je *bilo*, a marihuana *trava*, *vutra*, *đoka*, *med*, *truba*, *đuđa* i dr. Primjerice, Magellan na *Verbalnom ratniku s Kuja i lasera* kaže: *nadrogiran ka stari roker, di su đoke*. Posebno je zanimljivo igranje s motivom smrti kao u *Istini s Istine: igramo poker po život, igraš ka pička iden all-in nemaš ništa* ili u pjesmi *Lovrinac* o splitskom groblju: *na Lovrincu tu je disko, svi smo mrtvi, umrli smo*.

Hip-hop se do danas se sa ulica Bronxa proširio po cijelome svijetu, pa tako i do Splita, do Lovrinca, opjevanog u ozloglašenoj pjesmi, zabranjenoj jer oslikava ružnu stvarnost iz splitskih kvartova. Možda ste prije mjesec-dva u medijima uhvatili vijest o cenzuri drugog singla s *Istine*, zbog moguće duševne boli koju bi, riječima Ive Sive u intervjuu za T-portal, "mogla doživjeti rodbina nepostojećih likova iz pjesme". Pjesma je zabranjena, iako je onomastički dragulj: s jedne strane nudi sliku splitskih mikrotoponima, tj. imena kvartova (Spinut, Varoš, Mertojak, Kman, Kocunar, Baće), a s druge vrvi i nadimcima iz splitskoga dijalekta tvorenima po istom modelu: prvi dio nadimka je pridjev Mali, koji označava privrženost, a drugi je ili osobno ime (Ante, Stipe, Duje) ili tipično splitski nadimak (Gogi, Joke, Zlaja, Zvone): *mali Ante iz Spinuta, mali Stipe iz Varoša... Lovrinac* je pjesma koja splitsko groblje pretvara u disko na kojem plešu duhovi kriminalaca, a svaki od njih opjevan je u svojoj strofi koja završava s *pam pam pam pam*, što objašnjava kako su na Lovrincu završili. Kriminal je u korijenima hip-hopa, a i u korijenima stvarnosti, a Dječaci ga na sebi svojstven način izopačuju i slažu u rime. Baš *Lovrinac* pokazuje koliko su posebni, a istovremeno tipično splitski, ali i koliko je njihov hip-hop uličan, mračan i istinit.

Dijana Ćurković